КАДÆР Æ ХУМГÆНДÆН Æ КÆРÆНТТИ ЦУДÆЙ, АДÆМ БА – Æ АСТÆУТИ!..

Валентин ГАФТ (1935-2020), Уæрæсей адæмон артист: «Зæнхæбæл адæймагæй берæ аразгæ 'й. Æма закъонтæ, фæткæ ку фехæлуй, уæд æнæмæнгæ æфхуæрд байиафуй. Сæртæ къуæрун æма тухмиути агъазæй æгъдæуттæ ка æвæра, уæхæнттæ нæ нæ гъæуй, гъай-гъай. Гъæуй, æфсармæ æма уагæ кæмæ ес, уæхæн адæймæгутæ. Балхæнæн кæмæн нæ уа, гæртæнттæ ка нæ еса... Фал бæлах е æй, æма алцидæр уæйæгонд æрцудæй. Тухмиуæ æма коррупци æлдареуæг кæнунцæ парахаттæй...»

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

0+

Дигорæ

№27 (996) 2025 анзи 19 июль – сосæни мæйæ

Аргъ 1 туман

БАЛО, ÆНОСТÆМÆ НИН ЦИТГИЙНАГ БАЛО...

Тæбæхсæути Балой туххæй æ имисуйнæгти нæ номдзуд актер, Цæгат Иристони аййевæдти æскъуæлхт архайæг Къумæллæгкати Мурат уотæ баханхæ кодта: «Бало æй нæ сæрустурдзийнадæ. Æ ном хуарз зундгонд æй айдагъ Иристони нæ, айдагъ Уæрæсей нæ, фал æнæгъæнæ дуйней дæр.

Æз фæххайгин дæн агъазиау амондæй – æ хæццæ архайдтон æхсæз спектаклеми. Кусти хъæбæр еудзурдон æма карз адтæй. Хуцау ма зæгъæд, æма репетиций рæстæг актертæй кæмæйдæр уотид бæгæний тæф кæла... Уотемæй ба адтæй алæмæти кæдзос, уогъуллу, æууæндагæ адæймаг. Некæд неке зæрдихудти бацудæй, некæд неке бафхуардта... Алæмæти устур сувæллон...»

Некæд неке зæрдихудти бацудæй... Мах ба, æнгъæлдæн, еуцæйбæрцæдæр æ зæрдихудти бацудан. Кæд кедæр æнæргъудидзийнади фудæй уотæ рауадæй, уæддæр уомæй нæ еугур дæр азунгин ан. Цæветтонгæ, Советон Цæдеси адæмон артист, УСФСР-и Паддзахадон премий, Хетæгкати Къостай æма Константин Станиславскийи номбæл премити лауреат **Тæбæхсæути Василийи фурт Владимири** (адæм æй уарзонæй Бало худтонцæ) райгурдбæл хуæрзæрæги, 2 июли исæнхæст æй финддæс æма фондзинсæй анзи (1910-1981). Æма аци ахсгиаг цауи фæдбæл ести номерæн мадзæлттæ арæзт æрцудæй? Гъулæггагæн, неци...

Гъуддæгутæ кæмæй аразгæ 'нцæ, уони загъдмæ гæсгæ цидæртæ арæзт æрцæудзæнæй фæззæги, театралон сезон ку райдайа, уæд. Æма уæд е куд æй – еци сезонмæ нæ бангъæлмæ кæсгæй, Вахтангови кадæн фестиваль ку рацъапп кодтонцæ.

Уогæ уой фæдбæл хецæн дзубанди гъæуй, æма 'й абони нæ кæндзинан, уомæн фæстæдæр равгæ иссердзинан. Абони ба нæ рохсзæрдæ Балой рохс ном имисгæй нæ нæ фæндуй усхъæз дзурдæй ин æ уодæнцойнæ гъигæдарун. Æцæг ма уой зæгъуйнаг ан, æма абони кадæртæ кедæрти исдессаг кæнунмæ ци тухимисæ мадзæлттæй архайунцæ, етæ, баруагæс уи уæд, исонибони фæццидæр уодзæнæнцæ. Тæбæхсæути Бало ба нæ адæмæн æностæмæ рæстуодæй цитгийнаг уодзæнæй!.. Абони ин мах дæр æ номерæнæн мухур кæнæн æрмæг 3-5-аг фæрстæбæл.

НÆ УОДВАРНИ ГЪОМУСАДИ СÆРБÆЛТАУ АРХАЙУНÆЙ ИХÆСГИН АН ЕУГУРÆЙ ДÆР

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» – АЛЛИ БИЙНОНТÆН!

ГАЗЕТ 2025 АНЗИ ДУККАГ ÆМБЕСÆН РАФИНСУНИ АРГЪ ÆЙ 394 СОМИ 38 КЪАПЕККИ (ТУГЪДИ ÆМА ФÆЛЛОЙНИ ВЕТЕРАНТÆН БА – 345 СОМИ 48 КЪАПЕККИ)

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» РАФИНСУН ÆНГЪЕЗУЙ «УÆРÆСЕЙ ПОЧТИ» ЕУГУР ХАЙÆДТИ ДÆР, УÆДТА МУХУР ИУАРÆГ ПОСТХÆСГУТÆМÆ ДÆР

САГЪÆССАГ ФАРСТА

ЗУДÆГÆНАГÆН Æ КОМИДЗАГ НÆ ТАЙУЙ!..

Уæрæсей информацион агентадæ «Новости» куд игъосун кæнуй, уотемæй аци анзи фиццаг квартали рабæрæг æй фулдæр коррупцион фудракæндтæ. Зæгъæн, кæд æма 2024 анзи фиццаг квартали коррупцион фудракæндтæ рауадæнцæ 12466, уæд 2025 анзи ба – 15 458, гъома, 25 процентти фулдæр.

Фæстаг æнзти статистикæ куд æвдесуй, уотемæй коррупцион цаутæ баст æнцæ гæртантæ дæттун æма есуни хæццæ. Аци анзи фиццаг квартали дæр гæртан раттуни цаутæ иссæнцæ 60,9 проценти. Нимæдзтæ куд æвдесунцæ, уотемæй минкъий гæртантæ дæттуни цаутæ фæмминкъийдæр æнцæ.

Кæд æма 2017 анзи коррупций хæццæ баст цаутæй минкъий гæртантæ дæттуни фудракæндтæ адтæнцæ 48,2 проценти, уæд 2025 анзи фиццаг квартали æрхаудтæнцæ 20,3 процентемæ. Уомæй уæлдай, гæртан раттуни цаутæ ма 'руадзун, фари еци æмгъуди хæццæ рабаргæй, 25,9 проценти фулдæр фæцæнцæ. Фудгæнгути къуæрттæ кенæ фудгæнгути æмæхсæнадтæ гæртан раттуни цаутæ аци анзи фиццаг квартали исаразтонцæ берæ фулдæр – 1102-æй 1614 цауей уæнгæ.

2

ХЪÆППÆРЕС

Æ АРФИАГ ФÆЛЛÆНТТÆ ИРОНХ НÆ 'НЦÆ

Æрæги Дзæуæгигъæуи æвæрд æрцудæй номдзуд уруссаг хирург, анатом, ахургонд, нæ бæсти медицини къабазæмæ агъазиау наукон нæуæгдзийнæдтæ бахæссæг Николай Пирогови бюст. Æ исаразæг – зундгонд скульптор **Хайти Ибрагим**.

Николай Пирогов æ рæстæги Дзæуæгигъæуи æфсæддон госпитæли дæр кодта операцитæ. Е адтæй 1847 анзи.

Бюст игон кæнуни рæстæг нæ республики Парламенти Сæрдар **Тускъати Таймораз** куд загъта, уотемæй Николай Пирогови цард æма профессионалон архайд бафæнзуни аккаг æнцæ, æ дæснийадæ хъæбæр хуарз базонунмæ ка тундзуй æма си адæмæн аккаг хузи лæггадæ кæнунмæ ка гъавуй, уонæн сæ еугуремæн дæр.

http://gazeta-digora.ru E-mail: gazeta-digora@inbox.ru

Андрей БИТОВ (1937-2018), финсæг: «Айдагъдæр маддæлон æвзагбæл ес зарæн, æмдзæвгитæ финсун, дæ уарзондзийнадæ раргом кæнун... Æндæр æвзаг хъæбæр хуарз ку зонай, уæддæр дæ бон æй айдагъдæр политики туххæй дзорун æма хуæрæндони катлеттæ байагорун... Адæймагæн еунæг æвзаг ес, ескæмæ, миййаг, дуйæ æвзаги нæ фелвасдзæнæ...»

ГЪÆУТИ ФÆЛГОНЦАДÆ

КУСТИТÆ – БÆРЗОНД ХУÆРЗГЪÆДÆДДЗИЙНАДИ ХÆЦЦÆ ÆМА АФОНÆБÆЛ

Дигори райони Дур-Дури гъæуи нуртæккæ хъæзауатонæй косунцæ æртæ ахсгиаг социалон объектебæл.

Дууæ си æнцæ нæуугутæ – 120 бунати кæми уодзæнæй, сувæллæнтти уæхæн рæвдауæндонæ æма спортивон зал. Æртиккаг объект ба æй дуккаг скъолай агъунст. Уой нур бундоронæй цалцæг кæнунцæ, æма зæронд агъунст зингæ фæууиндгундæр æй, медæгæй дæр си алцидæр уодзæнæй нæуæг: инженерон коммуникацитæ, уæлдæфкæдзосгæнæн системæ. Тагъд аразгутæ бавналдзæнæнцæ фæрстæ, пъолтæ æма тугурбæл куститæмæ.

Скъолай фалдзости дæр куст æ тæмæни æй – ласунцæ имæ мæрæ, аразунцæ газонтæ, æвæрунцæ си цæгиндзитæ нуриккон рохсгæнæнтæн. Тургъи фæзуат æхгæд æрцудæй рæсугъд æфсæйнаг горенæй, цæттæ ʼй агуат.

Исуйнаг рæвдауæндони агъунст дæр ирæзуй, агоридорæй фæрстæ æвæруй дорамайгути бригадæ Дагестанæй. Хуарз син æнтæсуй, сæ размæ æвæрд ихæсмæ бæрнон цæстæй кæсунцæ, кустити фæткитæ ихæлд нæ цæунцæ.

Сахар Дигорай æрдигæй Дур-Дури гъæумæ æрбацæуæни ба нуртæккæ цæттæ кæнунцæ фæзуат спортивон зали бундор æрæвæрунмæ.

Æртæ объектей арæзтадæ дæр фæдзæхст æй æнæнхæст баргин организаци «Ланæ»-бæл. Æ генералон директор Æгъузарти Зураби разамундæй куститæ æнхæстгонд цæунцæ бæрзонд хуæрзгъæдæдзийнади хæццæ, арæзтадон домæнтæ æма уагæвæрдтæмæ гæсгæ.

НОМЕРÆН

«НÆ БÆГЪАТÆРТИ РОХС НÆМТТÆ КАДГИНÆЙ ИМИСДЗИНАН ФÆЛТÆРÆЙ-ФÆЛТÆРМÆ...»

Нæ Фидибæсти сæрбæлтау тохи æ цард ка иснивонд кодта, уони рохс нæмттæ нæ адæми ʼрдигæй фæлтæрæй-фæлтæрмæ цитгингонд цудæнцæ, уæлдайдæр ба сæ райгурæн рауæнти. Еци табуйаг æгъдау абони дæр кадгинæй æнхæстгонд цæуй – сærмагонд æфсæддон операций архайгæй æма се ʼфсæддон ихæс æнхæст кæнгæй, æхсаргинæй ка фæммард æй, уони рохс нæмттæ æносонгонд цæунцæ сæ райгурæн сахартæ æма гъæути, ахургæнæндæнтти æма æндæр уингдун рауæнти.

Æрæги Æхсæрисæри гъæуон астæуккаг скъолай медæгæ игонгонд æрцудæнцæ номерæн мраморон фæйнæгутæ се ʼмгъæуккæгтæ **Джимити Ибрагимæн** æма **Анатолий Умновæн** – етæ архайдтонцæ сæрмагонд æфсæддон операций æма æхсаргинæй фæммард æнцæ се ʼфсæддон ихæс æнхæст кæнгæй. Раздæр ма аци скъолæй уæхæн номерæн фæйнæг æвæрд æрцудæй æ рауагъдон Хадати Нодарæн – сæрмагонд æфсæддон операций архайгæй, е фæммард æй 2023 анзи.

Джимити Ибрагимæн æма Анатолий Умновæн номерæн фæйнæгутæ исаразун æма сæ ниввæруни гъуддаги фæййагъаз кодта Ирæфи райони администраци. Сæ игон кæнуни фæдбæл цитгин мадзали архайдтонцæ дууæ бæгъатæрей хеуæнттæ, гъæубæсти дзиллæ, Ирæфи райони разамунди минæвæрттæ, тугъди æма фæллойни ветеранти Совети иуонгтæ, ахургæнгутæ æма ахурдзаутæ.

Джимити Ибрагим службæ кодта нæ республики медгъуддæгути оргæнти кинологæй. Служби ихæстæ æнæлазæй æнхæст кæнуни туххæй цалдæр хатти хуарзæнхæгонд æрцудæй сæрмагонд хуæрзеугутæй. Сæрмагонд æфсæддон операций архайгæй, Ибрагим æхе равдиста нифсхаст, æхсаргин æфсæддонæй. Тугъдон архайдтитæй еуей рæстæги, гъулæггагæн, фæммард æй знаги æхст дзармадзани æрхъезтæй. Æ фæммарди фæсте ин аккаггонд æрцудæй майдан «Æхсардзийнади туххæй».

Анатолий Умнов ба фарæ сентябри бафинста службæ кæнуни туххæй бадзурд æма утемæй е ʼфсæддон ихæстæ æнхæст кæнуни фæдбæл æрвист æрцудæй Курски облæстмæ. Тугъдон мадзæлтти архайгæй, не ʼмзæнхон равдиста сæрæнддзийнадæ æма нифсхастдзийнадæ. Гъулæггагæн, æгæр цубур рауадæй е ʼфсæддон ирисхъæ – фарæ фæззæги Курски облæсти гъæу Зеленый Шляхи алфамбулай тугъдтити рæстæг бæгъатæрæй фæммард æй. Æ фæсмæрдæ ин исаккаг кодтонцæ Лæгдзийнади орден.

Номерæн мадзали ка радзубанди кодта, уонæн сæ зæгъуйнæгти еумæйаг гъуди адтæй: «Нæ бæгъатæрти рохс нæмттæ фæлтæрæй-фæлтæрмæ кадгинæй имисдзинан...»

ХЕКЪИЛАТИ Маринæ

САГЪÆССАГ ФАРСТА

ЗУДÆГÆНАГÆН Æ КОМИДЗАГ НÆ ТАЙУЙ!..

Экономикæн, социалон къабазæн агъазиау зиан ка ʼрхаста, уæхæн коррупцион фудракæндтæ раудæнцæ 65,7 проценти фулдæр. Фарæ æма аци анзи фиццаг квартали фудгæнгутæ байййафтонцæ æфхуæрд, ци гæртан райстонцæ, уой син фæстæмæ фондз хатти фулдæремæй тæрхондони унаффæй бафедун кодтонцæ, уомæй уæлдай ба ма ахæстдони дæр фæббаддзæнæнцæ 15-18 анзей уæнгæ.

Прокурортæ ке исбæрæг кæнунцæ, еци фудракæндти туххæй ци уголовон гъуддæгутæ байгон кæнунцæ, уони бæрцæ иссæй æртæ мини. Уæрæсей Генералон прокурор **Игорь Краснов** куд зæгъуй, утемæй фондз анземæ коррупционертæй паддзахадон къазнамæ æздæхт æрцудæй 800 миллиард соми. Ци ес-бестæ адтæй еци коррупцион фудгæнгутæмæ, уой аргъ ба раудадæй 36,4 миллиард соми.

...Нæ адæммæ ес уæхæн загъд «Зудæгæнагæн æ комидзаг нæ тайуй!..» Кæмæ куд кæсуй, фал аци загъд ба нæ нури цардарæзти уавæртæмæ гæсгæ бустæги раст нæй. Еугурадæмон есбойнадæй фæррадавæ-бадавæ кæнуни равгæ кæмæндæрриддæр фæцæй æма еци æнауæрдонæй ка фæхххæлæф кодта, уонæн сæ тæйлагæй-тæйлагдæр агъазиау комидзæгтæ æгæрдæр ма тайунцæ. Уой дæр айдагъ сæхецæн нæ, фал сæ зæнæгæн, уони цæуæтæн…

Уогæ уотæ айдагъ махмæ, Уæрæсей нæй, фал дуйней æндæр паддзахæдтæй беретæми дæр. Уой фæдбæл æрмæгутæ кæсетæ 6-7-аг фæрстæбæл.

ÆВАДУАТ ГЪУДДАГ – АДÆМИ ГЪИГÆДАРÆГ, ЦАРДИ КЪУЛУМПИ...

ЦÆЙБÆРЦÆ ГЪÆУАМА УА ФЕДДОНТИ БÆРЦÆ?

Цæгат Иристони Фæллойнæ æма социалон ирæзти æма Цæрæнуатон-коммуналон хæдзаради министрадти æмгустади фæрци социалон уагæй гъæуайкæнуйнаг адæймæгутæн уодзæнæй «донпурфгæнæн аргъ»-и хæрзтæй фæййервæзуни фадуат.

Донпурфгæнæн хигъдтæй арази ка нæй, уæхæн бæрæггаг адæймæгутæй хецауадæмæ æрбафтуйуй берæ гъæститæ.

Нæдæр дзæхæрадæнттæ, нæдæр бассейнтæ кæмæ нæййес, уæдта коммуналон лæггæдти æргътæ (уой хæццæ – «донпурфгæнæн хигъдтæ» дæр) зинтæй ка федуй, уæхæн пенсиесгутæ æма агъазгъæуагæ бийнонтæ кæми цæрунцæ, донпурфгæнæни туххæй хигъдтæ, уæхæн хæдзæрттæмæ дæр æрбафтуйунцæ, зæгъæ, гъæстити уотæ финст ес.

Амунд æууæл нимайгæй, региони цæрæнуатон-коммуналон хæдзарадæ, артаг æма энергетики министр **Хъæрати Тимур** Цæгат Иристони фæллойнæ æма социалон ирæзти Министрадæн бафæдзахста фæккæсуйнаг адæймæгутæн донпурфгæнæн хигъди фарста еумæйагæй ралух кæнун.

Донпурфгæнæн хигъдти феддонтæ адæмæн нæуæгæй банимайуни фадуат цæй бундорбæл уодзæнæй, нæ республики фæллойнæ æма социалон ирæзти министр **Абайти Юрий** социалон гъæуайкæнуйнади оргæнтæн байихæс кодта социалон уагæй фæккæсуйнаг адæмæй уæхæн курдиæттæ æрæмбурд кæнун.

«Водоканал»-и специалисттæмæ бунатмæ хуæдбарæй æрбацæуни æма си феддонти бæрцæ нæуæгæй бахинцуни барæ ке нæййес, уой нимайгæй, фæллойнæ æма социалон ирæзти Министради архайди фæрци уодзæнæй феддонти бæрцæ нæуæгæй банимайуни фадуат.

Донпурфгæнæн хигъдæй агъазгъæуагæ адæймæгути коммæ уагæй нæ фæццох кæндзæнæнцæ, фал ес цæрæнуатон-коммуналон лæггæдтæн субсидий æма агъази æндæр регионалон мадзæлтти фæрци еугур коммуналон лæггæдти (донпурфгæнæн хигъдтæ дæр хинцгæй) феддонти бæрцæ бæлвурд фæммининкъийдæр кæнуни фадуат. Аци гъуддаг исаразунæн адæймаги ихæс æй цæрæнуати бунатмæ гæсгæ адæми социалон гъæуайкæнуйнади оргæнтæмæ, кенæ берæкъабазгин центртæмæ бахатун.

Республикæ Цæгат Иристон-Аланий Цæрæнуатон-коммуналон хæдзаради, артаг æма энергетики министради пресс-службæ

Финддæс æма инсæй анзей размæ (1990 анзи 20 июли) Цæгат Иристони АССР-и Сæйраг Совет исфедар кодта Цæгат Иристони паддзахадон хуæдбарæдзийнади Деклараци.

Александр АНИКСТ (1910-1988), У.Шекспири исфæлдистадæ æртасæг: «Ирон актер Тæбæхсæути Владимири æмгустгæнгутæй даниаг принц сорæтбæл ка куста, уонæй аци актери раййафун неке бон бацæй. Уомæн Отеллой роли æ гъазт психологон хузи адтæй хъæбæр æууæнккаг, актер хъæбæр арф æвæрæнтæмæ нивналдта, устур эмоционалон тухæ равдиста...»

Спектакль «Фатимæ» - галеуæрдигæй дуккаг лæууй Тæбæхсæути Бало. 1949 анз.

Æ ХУАР — ХУÆРЗЗАД, Æ МÆСУГ — ÆФСНАЙД!..

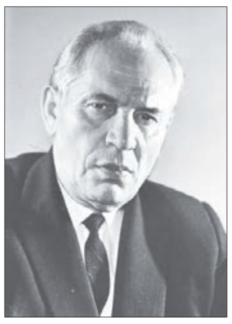

БЕСАТИ Тазе, (1910-1981), финсæг

Берæ 'нцæ, Иристони театралон аййевадæ цитгингæнгутæ. Ирон театри бундорæвæргутæй сæ еу Тотрати Бесæ, нæ национ театр æ карнæ кæмæн иссæй, еци æмбæлттæ: Таутиати Соломон, Гъæргинти Варя, Цирихати Петя, Икъати Серафин, Цæрукъати Александр, Хъариати Тамарæ... Кæддæр æ хестæртæн æгъдаугин кæстæр, хуарз ахургæнуйнаг ка адтæй, Тæбæхсæути еци лæгигъæдгун Бало æхуæдæг иссæй намусгин хестæр, хуарз æмбал, надамонæг æ кæстæртæн.

Тæбæхсæути Балой туххæй рагæй нуриуæнгæ бал ци берæ аллихузон цæмæдесаг æрмæгутæ финст æрцудæй, уонæй абони ниммухур кæнунæн хумæтæги нæ равзурстан нæ номдзуд финсæг Бесати Тазей уац. Бало æма Тазе адтæнцæ æмгæрттæ, райгурдæнцæ 1910 анзи (Тазе – 27 июни, Бало ба – 2 июли), уой хæццæ ба ма сæ еу кодта зæрдиаг лимæндзийнадæ, хæстæгдзийнадæ дæр æййафтонцæ… Æма арфи аккаг адæймаги туххæй ба æ хуæрзæрдхуардæй хуæздæр ка зæгъдзæнæй!..

Тазей финст уац мухур кæнæн, æ рæстæги, 1967 анзи журнал «Мах дуг»-и еугонд 10-11-аг номерти кутемæй рацудæй, уотемæй.

АДТÆЙ ИМÆ ÆРДЗÆЙ РАХÆСГÆ АГЪАЗИАУ ИСКУРДИАДÆ

Нæ рази ес газет «Æригон большевик»-и рагон, 1938 анзи уагъд номерти комплект. Дессаг æй, æвæдзи, уæди цаутæмæ абони цæстæй æркæсун. Уæд ка райгурдæй, е нур лæг æй – биййонтæ æма цæуæт кæмæн ес, уæхæн лæг. Еци рæстæги нæ бæсти цитæ цудæй, газети редакций косгутæ сæ гъос хъæбæрдæр цæмæ дардтонцæ, цард си хъæбæрдæр ци агурдта, нæ бæсти историкон æгъдауæй ци устурдæр цаутæ цудæй, етæ хъæбæр дессаг фæккæсдзæнæнцæ, æхе цæстæй сæ ка нæ фæуууидта, æхебæл сæ ка нæ бавзурста, уонæмæ.

Гъай-гъай, историон архивтæй, уæлдайдæр ба газеттæй берæ гъуддæгутæ базонуй адæймаг, ка сæ кæса, е. Мах дæр сæмæ, æвæдзи, нæ гъос хумæтæги не 'рдардтан… Цъаргай æй хатæн. Еуæй-еу хабæрттæй си зæрдæ рохс кæнуй. Иннетæй ба…

Мæнæ 1938 анзи 8 апърели номер. Ес си пъадвалон статья. Æ сæргонд æй: «Ирон театр». Зæрдиагæй æй кæсæн. Автор дзоруй, ирон профессионалон театр нурма кæд хъæбæр æрæги фæззиндтæй, уæддæр æ искурдиадæгин коллективæн æ къохи берæ æнтæстдзийнæдтæ ке æфтуйуй, æ аци бон рæсугъд, æ федæн ба никки рæсугъддæр æма устурдæр ке уодзæнæй… Уой хæццæ уоми æвзурст цæуй театри нæуæг спектакль. Уогæ хуæздæр уодзæнæй, еци театралон рецензийæй бæлвурддæр бунæттæ ку æрхæссæн, уæд.

– Мдиваний пьесæ «Намыс» æвдесуй арæнгъæуайгæнгути цард æма куст. Арæнгъæуайгæнгути район… Тайгай зæронд толдзæ бæлæстæ æносон лæудæй лæуунцæ. Сæ алливарс æгомуг къæдзæх, кæрдæгутæ, дортæ æма минкъий къотæртæ. Мæнæ тайгай цауæйнонтæ. Зæронд Ягор (роли гъазуй Тæбæхсæути Бало). Дессаги цауæйнон лæг сирдтæн се 'взагæй исахур æй. Арæни закъон ихалæн нæййес. Нæййес топпи гъæр уадзæн. Фал уæддæр зæронд Ягор æ куст нæ уадзуй, æ дессаги рæсугъд æскъот мæргъти зарæгау æй, æхемæ æрсайуй сирдти æма сæ æ къæппæгæй æрахæссуй. Уомæн æ зæрдæ игъæлдзæг æй æма нифсгун æй абони цардæй, æ фурттæй æма æ колхозæй. Æ еу фурт Арчини (роли гъазуй Гусити В.) раги фæллигъдæй фæсарæнмæ. Æ рамæлæти хабар си исигъустæй, фал æй Ягорæй ба баримахстонцæ. Æ иннæ фурт Надыр (роли гъазуй Плити Грис) æй хуæздæр арæнгъæуайгæнæг…

Идарддæр æй зæгъдзинан нæхе дзурдтæй: Ягорæн æ кæстæр фурт æй активон косæг, хуарз колхозон. Фал е биййнойнагæн ке ракурдта, еци кизги фидæ Сардион æй мæнгард æма хийнæйдзаг. Е шпионтæн амонуй нæдтæ. Уой фæрци арæнбæл æрбахизтæнцæ шпионтæ, уони хæццæ æрбацудæй Арчини дæр. Е рамардта е 'нсувæри æма æ фиди хæдзари исмедæг æй. Æ фидæ Ягор ин базудта æ цъамар миутæ æма 'й æхуæдæг рамардта.

Æ рæстæги тухгин финст адтæй Мдиваний пьесæ «Намыс», берæ аллихузон цаутæ æма си аййевдзийнæдтæ адтæй. Фал ибæл мах уони туххæй нæ дзорæн ами. Дæс æма инсæй анзей размæ нæ газети ирон театри туххæй ци рецензи адтæй, уой мах æримистан еу гъуддаги туххæй: фæндæ нæ адтæй базонун – цума ци хузи аргъ искодта рецензент уæд æригон актер Тæбæхсæути Балой гъазтæн? Ци имæ бафеппайдта хуарзæй?

Мæнæ байгъосетæ рецензентæн æхе дзубандитæмæ: «Берæ адæм æрбацудæй фиццаг изæр æма хъæбæр аразийæй рандæнцæ театрæй. Хецæн артистти гъазти менеугути туххæй уæлдай хъæбæрдæр фæндуй ести зæгъун, фал дзубанди уæддæр, уæлдæр куд загътан, уомæ цæуй: ирон советон театри равзурд æй абони устурдæр æскъуæлхтдзийнæдтæй еу. Ес ин устур федæн. Никки æхцæуæндæр æма хъæбæрдæр растауйнаг æнцæ нæ артисттæй еу къуар. Уонæй еу æй Тæбæхсæути Бало. Айдагъ еци пьеси нæ, фал еугур пьесити дæр е устур æскъуæлхтдзийнæдтæ æвдесуй. Зæгъæн ес, Тæбæхсæути Бало Иристони театри устур бунат ке ниййахæсдзæнæй, уой…»

ÆМА ИССУГЪДÆЙ Æ ЗÆРДИ АЙЙЕВАДÆ БАУАРЗУНИ ЦÆХÆР

Нæ фæррæдудæй рецензент, уæд ма æригон ка адтæй, театралон студи каст ка нæма фæцæй, фал сценæбæл сау куст кæнгæй актери бунатмæ нифсгун къах ка байвардта, еци устур искурдиадæгин биццеу Балой туххæй. Æма е айдагъ рецензенти гъуди нæ адтæй. Тæккæ фиццаг спектакльтæй фæстæмæ дæр, Балой гъазтмæ кæсгæй, беретæн æнцон бафеппайæн адтæй, хуæдахур артистмæ ке адтæй æрдзæй рахæсгæ устур аййевадон тухæ, агъазиау искурдиадæ, æхецæн ци над, ци професси равзурста, уой хъæбæр берæ ке бауарзта, зæрдиагæй ибæл ке куста, æхсаргинæй ибæл ке цудæй.

Неци ес адæймагæн æ сабийбонтæй хъазардæр. Уæлдайдæр гъæути – дæнттæ хæбал-хубулæй кæми уайунцæ, хуæнхтæ, тар гъæдтæмæ хæстæг – æрдзи гъæбеси ка фæгъгъомбæл кæнуй. Хумæтæги нæ загъта нæ зундгонд поэттæй еу: «Гъæй джиди, афтæ ма цæр!» Æма куд нæ! Анзи афæнттæй алкедæр æхердигонау барæвдаудзæнæй дæу. Зумæг къахдзонæгътæбæл, exбæл… Уалдзæг ба ди зумæги уазалтæ уайтæккидæр феронх уодзæнæнцæ. Сæумæй хори цæстæй раздæр фæггæпп ласдзæнæ. Хуæрунмæ дæр дин рæстæг нæ фагæ кæндзæнæй. Дæ уесин бæхбæл исбадæ æма ибæл де 'мбæлтти размæ ратæхæ. Æзинæ си гъазунæй æнхæст ке хæццæ нæ бафсастæ, уони хæццæ нæуæгæй гъазæ. Изæрæй си кæд еске хæццæ, миййаг, фæххилæ дæ… Кæрæдзей батъæппитæ кодтайтæ, уæд нур æ хæццæ, æнæмæнгæ, бафедаудзæнæ. Игъæлдзæгæй бабæй гъаздзинайтæ нæуæгæй. Рæсугъд игуæрдæнти деденгутæн мондагæй æсмотдзинайтæ сæ адгин тæфмæ. Сæрди уин арф æма кæдзос дæнттæ æртайунмæ… Накæ кæнунæй уæ ка 'фсадуй! Фæззæг уин æ хæццæ æрхæссуй берæ рæгъæд рæзæ, царди нивтæ…

Еци амондгун сабийбонтæй цох нæ адтæй Бало дæр. Бало – еци ном ин равардтонцæ, сувæллон ма ку адтæй, уæд. Еци номæй ма 'й хонунцæ абони дæр беретæ. Фал æй уæддæр адæм фулдæр зонунцæ Валодяйæй, кенæ ба Владимирæй.

Тæбæхсæути Бало райгурдæй 1910 анзи Æрæдони гъæуи, ирон зæнхкосæг биййонти хæдзари. Æ ниййергутæ адтæнцæ хумæтæг фæллойнæгæнгутæ. Биццеу-бæл цуппар анзи ку исæнхæст æй, уæд æ фидæ фæммард æй Германий тугъди, фараст анзи ибæл ку рацудæй, уæдта æ мадæ. Æригон сабийи гъомбæл кодтонцæ æ фиди 'нсувæр æма æ хуæртæ. Æцæг ирон хæдзари ци хуарз æгъдæуттæ фæууй, уонæй æнхæст адтæнцæ аци биййонтæ дæр. Е 'нсувæри æртæ седзæремæн неци æвгъау кодтонцæ сæ гъомбæлгæнгутæ. Фæллойнæ кæнунбæл æма сæ æгъдаубæл аразтонцæ. Æгъдæуттæ ба берæ 'нцæ, етæ сувæллонæй агорунцæ æфсармæ, цурддзийнадæ, ездондзийнадæ æма лæгдзийнадæ. Иуазæги сæргъи гъæуама цирагъау лæууа, хестæрмæ фæстæмæ ма дзора. Рагъазунæн, рауайунæн, хеерхæфсунæн дæр кæрон ес. Уæдта хæдзари куститæй дæр дæ бон æма дæ ихæс ци уа, уони дæр ракæнæ. Зонæ дæ рацуд дæр æма дæ бацуд дæр. Ци биййонти 'хсæн гъомбæл кæнис, ци адæми ном хæссис, уой ма иронх кæнæ, рагæй нурмæ сæмæ хуарздзийнадæй цидæриддæр менеугутæ адтæй, уонæбæл хуæцæ, ма сæ ихалæ, уой хæццæ ба ма иронх кæнæ нæуæг – советон догæ фæсевæди размæ ци устур домæнтæ æвæруй, уони дæр. Цо раст æма федар надбæл.

Гъе уотæ ахур кодтонцæ Балой æ гъомбæлгæнгутæ, уотæ ин амудтонцæ. Æма зæрдæргъæвд сабур биццеу æ зæрдæмæ арф иста еци амундтитæ æма сæ æнхæст кодта. Еци хуарз менеугутæ æ хæццæ 'рбахаста сценæмæ дæр. Етæ ин хъæбæр фæййагъаз æнцæ æ идарддæри кусти дæр.

Ирон адæм театр куд берæ уарзунцæ, уой туххæй Бало ахид фæдздзоридæ. Æма е æцæгæйдæр уотæ 'й.

ТÆБÆХСÆУТИ Бало спектакль «Отелло»-й.

4

Искурдиадæгин скульптор, Уæрæсей Федераций æскъуæлхт хузæгæнæг Тауасити Тауаси фурт Станислави райгурдбæл 21 июли æнхæст кæнуй æхсæз æма æртинсæй анзи (1959-2014).

Зундгонд театралон архайæг æма аййевадæртасæг ДАУРАТИ Харитон уотæ финста: «Нæ национ культурæн ССР Цæдеси адæмон артист Тæбæхсæути Бало ци хуарздзийнæдтæ исаразта, етæ æгæрон берæ 'нцæ... Æ царди фæстаг бонти уæнгæ æвæллайгæй куста Цæгат Иристони паддзахадон драмон театри хуæздæр æгъдæуттæ ирæзун кæнунбæл, æ фæлтæрддзийнадæ æма зонундзийнæдтæ не

Номдзуд артист ТÆБÆХСÆУТИ Бало æма игъустгонд паддзахадон архайæг ХЪÆБÆЛОТИ Билар адтæнцæ еузæрдиуон æрдхуæрдтæ.

Æ ХУАР — ХУÆРЗЗАД, Æ МÆСУГ — ÆФСНАЙД!..

Бало игургæ дæр нæма ракодта, уæд (1904 анзи) æ райгурæн гъæу Æрæдони фиццаг хатт æвдистонцæ иронау спектакль. Еци гъуддаги разамонæг адтæй ирон национ театри фиццаг бундорæвæрæг æма аразæг Тотрати Бесæ. Еци хабар некæдбал феронх æй Æрæдони цæргутæй. Ахид ин ракæниуонцæ æ кой, хестæртæ 'й сæ кæстæртæн берæ хæттити радзориуонцæ. Уонæмæ цæмæдесæй игъуста Бало дæр. Хъæбæр æй фæндадтæй ести уæхæн пьеси рагъазун. Цума лæгъуз нæ рауайидæ æ гъуддаг, уотæ имæ кастæй. Берæ æмбæлттæ ма ин адтæй. Биццеутæй алкедæр, цæмæдæр гæсгæ, æхе артистбæл нимадта. Ахид рандæуиуонцæ къуарæй гъæуи фæстемæ куройни размæ æма уоми репетицитæ кодтонцæ. Киунуги кæсун ка зудта, етæ иннетæн дæр кастæнцæ ци рольти гъазтонцæ, уони дзубандитæ æма сæ уотемæй сæ зæрдæбæл наизусть бадардтонцæ… Уалинмæ гъæууон клуби арæзт æрцудæй драмон къуар. Бало адтæй хъæбæр мадзора æма æфсæрмдзаст. Æма, кæд гъæуи фæсте спектакльти лæгъуз нæ гъазта, уæддæр æй къуармæ ба нæ райстонцæ. Уомæн ба æ цийнæ, æ мæтæ, е 'стур бæллец адтæй – ескæд гъе уæхæн клуби сценæбæл æцæг актери дарæси ести пьеси рагъазун. Æма уæд хъæбæр балигъстæ кодта æ кæнгæ æнсувæр Реуазти Тайморазæн, цæмæй ин е фæййагъаз кæна, райсун æй кæна драмон къуармæ, бауадзонцæ 'й роль рагъазун.

1922 анзи æрæдойнаг скъоладзау биццеу фиццаг хатт фæуиидта, клуби сценæбæл драмон къуар ке равдиста, еци пьесæ – Бритъиати Елбиздихъой финст пьесæ «Дыуæ хойы».

Еци изæр биццеуи зæрди ци тухгин арт иссугъта, ци маст æма си ци тухæ бауагъта, уæдта имæ ци æнкъарæнтæ исæвзурун кодта, уой туххæй Балойæн æхе дзубандитæ фæнзгæй, Хъариати Тамарæ уотæ финста: «Фуни хузæн имæ кастæй еци спектакль. Сæхемæ куд бацудæй, уой дзæбæх дæр нæбал балæдæрдтæй. Æ цæститæбæл уадæнцæ театри архайгутæ – Хъилцихъо, Буцæ æма Тæтæрхъани сорæттæ. Театри сценæбæл ци нивтæ фæууидта, етæ æ сæрæй нæбал хецæн кодтонцæ, хуссæг æй нæбал ахæста. Æ хъæппæлтæ æ уæле искодта биццеу æма æхсæвигон хæдзарæй рацудæй тургъæмæ æма еунæгæй къуми «спектакль» исаразта… Рацо-бацо кодта, æвæллайгæй фæнзта пьеси хъайтарти, кæми иуæнгти æзмæлдæй, кæми дзубандитæй, кæми ба хъурихатт æма цæсгони æзмæлдæй. Айдагъдæр боницъæхти бахизтæй хæдзарæмæ фæстæмæ æма æд дарæстæ бафунæй æй хуссæни»…

Ке зæгъун æй гъæуй, беретæн берæ нæ бантæстæй, æрдзæй сæмæ ци искурдиадæ фæууй, уой царди равдесун æнхæстæй сæ къохи нæ бафтуйуй, барæ син нæ раттунцæ зин фадуæттæ. Ци сугъзæрийнæ нæмуг сæмæ фæууй, уой кæми байтауонцæ, зад æфсертæ син цæмæй æрхæсса, уæхæн зæнхи гæппæл ин не 'ссерунцæ. Балойæн кæд æ сабийбонти æ цардвæндаг, æ уавæртæ еугур æнцон æма рæуæг нæ адтæнцæ, уæддæр æй феййафта нæуæг рæстæг, батавта 'й советон доги гъар хор. Æ хуарз хуари муггæгутæ парахаттæй, нифсгунæй кæми байтудтайдæ, уæхæн мæрæбун гъæздуг хумзæнхитæ ин адтæй. Уæхæн зæнхи хузæн ин адтæй, фиццагидæр ирон сценæбæл ци спектакль фæууидта, е дæр. Е ин иссугъта е 'ригон зæрди аййевадæ тухгинæй бауарзуни цæхæр. Курдон курдонбæл ахур кæнуй, фæззæгъунцæ. Æма Бало уотæ зæрдибунæй ци аййевадæ бауарзта, уой хуæздæр исахур кæнунбæл, хуæздæр базонунбæл архайунæй некæд фæлладæй. Æ нисан адтæй – еци надбæл федар къахдзæфтæй идарддæр цæун.

ЦИЙНИТИ ЦИЙНАГДÆР ИН АДТÆЙ, АДÆМ СÆМÆ КУД ЦÆМÆДЕСÆЙ КАСТÆНЦÆ, Е

Æма мæнæ еу сæрдигон тæвдæ бони æрæдойнаг лæхъуæнтæ цалдæремæй исфæндæ кодтонцæ Дзæуæгигъæумæ фæццæун. Сæ зæрди адтæй, Уруссаг театри ци пьесæ цудæй (Борис Лавреневи «Разлом»), уой фæууинун. Фестæгæй рараст æнцæ, ка ма 'й зонуй нур, етæ сахармæ цæйбæрцæ рæстæг фæццудæнцæ, уой. Фал Балойæй абони дæр нæ иронх кæнунцæ пьеси тухгин æма романтикон сорæттæ. Уомæн æ зæрдæ æнæкæрон тухгинæй агайдта бæгъатæр æма рæстдзийнадæбæл æновудæй тохгæнæг Годуни сорæт. Æцæг театри сцени профессионалон артисти нифсгун гъазт. Уомæй феронх æй, театри ке бадтæй, е. Адæми æцæг цард æма архайд, уонæн сæ бæгъатæр тох революций, рæстдзийнадæ æма сæребари уæлахези сæрбæлтау. Уæхæн хъаурæгин адæймæгути сорæттæ æма уæди бæгъатæр рæстæги царди хузти хæццæ федар баст адтæнцæ гъæуккаг зæрдæргъæвд лæхъуæнæн æ хуæздæр фæндитæ æма бæллецтæ. Лавреневи пьесæ ци агъазиау историон цаути фæдбæл финст адтæй, етæ ин æ зæрдæбæл æмбалдæнцæ. Уæлдай хъæбæрдæр бауарзта пьеси сæйрагдæр архайæг Годуни сорæт. Уомæн æ гъазæн дзубандитæ, æ кæдзос уодиконд æма е 'стур æхсарæ.

Балой хæццæ Æрæдонæй Дзæуæгигъæумæ ци æмбæлттæ иссудæй, уонæмæ, æвæдзи, уотæ хъæбæр нæ гъардта сцени архайгути хъисмæт. Етæ кенæ ести уæлдай хабæрттæ кодтонцæ кæрæдземæн, кенæ ба естæбæл дзæгъæлхудт кодтонцæ. Балой ба уонæмæ игъосунмæ нæ евдалдæй. Ци адтæй, уомæй айдагъ гъостæ æма цæститæ фестадæй. Æхенимæр фæнзта Годуни дзубандитæ, уомæн æ архайд æма æ фезмæлдтитæ. Куддæр къæндзæстуг адтæй, æ размæ ка бадтæй, уонæй. Уотæ имæ кастæй, цума ин етæ сæ еугур дæр лæдæрунцæ æ медхъурдохæнтæ. Бæргæ 'й фæндадтæй хебæраги райзайун, Годуни роли рагъазун… Цума куд исарæхсидæ аци сорæт равдесунмæ. Ка 'й зонуй, уруссагау ин зин уодзæнæй… Тæходуй, иронау уæхæн пьесæ фæууинæ… Фал кæд æма кæми?.. Кæд нæмæ уодзæнæй уæхæн ирон профессионалон театр? Ескæд гъæуама уа… Фал нæмæ нуртæккæ ба ес айдагъдæр клубти драмон къуæрттæ. Уонæми бал уæддæр зæрдиагæй архайун гъæуй. Цийфæндийæй дæр гъæуама аци надбæл рацæуа!..

1920-1930-аг æнзти нæ бæсти социалистон цардарæзти куст æма тох адтæй æ тæккæ тæмæни. Фæскомцæдесон биццеу Бало е 'хседгæ зæрдæ, æ куст æма æ еугур хъауритæ дæр æнæвгъауæй лæвардта еци устур гъуддагæн. Е рандæ 'й гъæуæй, куста Гизæлдон ГЭС-и, Мизури фабрики, уæдта нæдтæ аразæгæй дæр. Аллирауæн дæр æхе æвдиста æгъдаугин æма намусгинæй.

1930 анзи, фæскомцæдеси ЦК-и седтмæ гæсгæ инсæйанздзуд Бало ирон фæсевæдæй еу къуари хæццæ рандæй Сахалинмæ. Хехъæппæресадон къуарæн уоми дæр æнæ уæн кæми адтайдæ. Æма бабæй си Бало дæр адтæй активон архайæг. Сауæнгæ ма нæдтæбæл дæр сæ куст, сæ репетицитæ кæнун нæ ниууагътонцæ. Владивостоки ба ма спектакль дæр равдистонцæ.

Бало æхуæдæг куд дзурдта, уотемæй, Сахалини косгути æмдзæрæн баракти етæ ахид æвдистонцæ аллихузон гъазтизæртæ, спектакльтæ. Æма сæмæ адæм цæмæдесæй кастæнцæ, зæрдиагæй сæмæ игъустонцæ. Уонæй беретæ, æвæдзи, фиццаг хатт уæд фæууидтонцæ театралон аййевадæ, уæхæн цæмæдесаг пьеситæ æма сæмæ хъæбæр десаг кастæнцæ. «Уæд еци рæстæг никки хуæздæр балæдæрдтæн, – зæгъидæ Бало, – æцæг аййевадæн адæймаги гъомбæлади гъуддаги устур æма бæрнон ке æй æ ахедундзийнадæ, уой».

ÆНÆ ТЕАТР ЕУНÆГ БОН ФÆЦЦÆРУН ДÆР Æ БОН НÆБАЛ АДТÆЙ

Цалдæр анзей фæсте Тæбæхсæути Бало Сахалинæй фæстæмæ иссудæй æ райгурæн Иристонмæ. Цард берæ ихæстæ æвардта ирæзгæ биццеуи размæ, берæ цидæртæ си агурдта. Гъо, цард тох æй кæддæриддæр æма амондгун е фæууй – зин нæдтæбæл нифсгунæй, æдæрсгæй ка фæццæуй размæ, айдагъдæр размæ. Еци размæ цуди берæ нæдтæй, æвæдзи, алкедæр сæйрагдæрæн еу равзаруй.

Театр! Айдагъдæр театр! Уомæ федар над иссерун, æ хъаурæ, æ искурдиадæ равдесун – е адтæй æ сагъæс, æ мæтæ. Фал æй е 'стур бæллецтæ, æ зæрдæргъæвддзийнадæ, æхемæ ци устур хъаурæ зудта, етæ адтæнцæ æрæгæмæ цæттæгæнагæ дæлгоммæ сункъи хузæн, зин равзарæн, неке сæ уидта. Цума хуæнхаг карз цæугæдон ауони кæмидæр уадæй. Æ над ин кæмидæр исæхгæдта федарæй, бауорæдта 'й, устур хъум си рауадæй… Фал æй кæдмæ уорамдзæнæй, кæдмæ! Уæхæн хъумæн еу хатт уæддæр æ билтæй æнæ ракæлæн нæ фæууй… Æма уæд адæм фæууиндзæнæнцæ æносон цæугæдони æведуйгæ хъаурæ.

Уотæ арф римæхст фæуунцæ фулдæр хæттити адæймаги агъазиау тухæ æма уодигъæди кæдзос менеугутæ… Неци адæ кодта цард æнæ театр Балойæн. Гæрр, ирон адæм театр берæ ку уарзунцæ, уæд сæбæл уæхæн бон некæд искæндзæнæй, сæхе профессионалон театри… сæхе æвзагбæл сæ лæхъуæнтæ æма кизгуттæ дессæгтæ куд æвдесонцæ… Æцæг аййевадæ сæмæ куд ирæза… Нæ! Нæ!.. Уомæн æнæ уæн нæййес. Уодзæнæй уæхæн театр!

ТÆБÆХСÆУТИ Бало кинонивæ «Фатимæ»-йи.

’вгъау кодта æ кæстæр æмбæлттæн. Фæллад нæ зонгæй, цудæй аййеvади бæрзæндтæмæ. Уой хæццæ ба ма кодта агъазиау æхсæнадон куст дæр... Кæд абони нæ уарзон артисти гъæлæс ирон сценæй нæбал игъусуй, уæддæр нæ адæми зæрдити æностæмæ байзайдзæнæй зундгонд сценикон архайæг, æ дом-бай искурдиадæ адæмæн кæронмæ ка равардта, уæхæн адæймагæй...»

Айдагъдæр е ку уа, уæд иссердзæнæй царди адæ аци лæхъуæн… Нур ба бал клубти… драмон къуæртти…

1935 анзи Мæскуй театралон студи каст фæцæнцæ ирон биццеутæ æма кизгуттæ. Етæ адтæнцæ дæс æма инсæййей бæрцæ. Искурдиадæгин фæсевæд Советон Цæдеси столицæ Мæскуй райстонцæ берæ хуарздзийнæдтæ, ци надбæл лæуд адтæнцæ, еци гъуддаги – аййевадæбæл ахуради културæ æма дæснийæдтæй. Исхудæнцæ Иристонмæ. Байгон æй Ирон профессионалон театр. Уордæмæ истонцæ нæуæг фæсевæд.

Уордæмæ курдиадæ балæвардта Бало дæр. Нæ, некæд феронх уодзæнæй еци фæлварæн уомæй. Равардтонцæ ин еу этюд рагъазуни барæ. Æгæр «уæзбун» æма æнæхъаурæ, æфсæрмдзаст ке адтæй, уой фудæй цæхгæрмæ лух фæцæй æ устур фæндæ. Хуарзбæл ин нæ банимадтонцæ æ «дзуапп». Нæй райстонцæ. Æ зинæн ма кæрон кæми адтæй. Еуемæй æ куст ниууагъта, иннемæй ба ’й театрмæ нæ райстонцæ. Директор ин æргомæй загъта: «Неци ди рауайдзæнæй театри! Дæ сæрæй рагæлдзæ артист исуни гъуди. Иссерæ дæхецæн æндæр ести куст!»

Директори дзурдтæ биццеуæн хъæмайæй зæрдæ рарæхуайуни хузæн адтæнцæ. Фал куд гъæуама исарази уа æ хæццæ? Кæд æма æнæ театр æ бон еу бон дæр нæ адтæй цæрун…

Кæд цийфæнди тухст æма стонг æвзурста, уæддæр æй театрæй æ къах некумæ хаста. Аллибон дæр цудæй репетицитæмæ. Æма хъæбæр арази адтæй, уæхæн барæ ин ке равардтонцæ, уомæй. Фæстагмæ, æвæдзи, æригон актертæ театри директорæн балигъстæ кодтонцæ, цæмæй ин уæддæр ести минкъий куст равардтайдæ. Æма æй иснисан кодтонцæ реквизитори агъазгæнæгæй.

ÆМА НÆ НАЦИОН ТЕАТРАЛОН АЙЙЕВАДИ ЗИНГÆ БУНАТ ÆРАХÆСТА…

Еухатт артист Кокайти Исай фæссæйгæ ’й. Е гъазта Бартолени роль спектакль «Адвокат Патлен»-и. Еске æй гъæуама тагъд-тагъдæй раййивтайдæ.

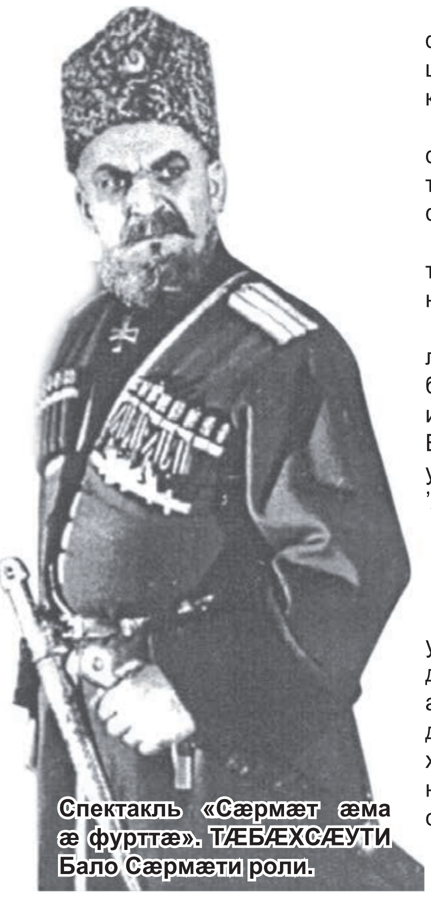

Спектакль «Сæрмæт æма æ фурттæ». ТÆБÆХСÆУТИ Бало Сæрмæти роли.

Балойæн æй баихæс кодтонцæ. Хъæбæр цубур рæстæг ин адтæй æ роль исахур кæнунмæ. Фал æй уæддæр бацæттæ кодта. Рагъазта æй. Рагъазта? – Нæ! Е æгæр минкъий дзурд æй. Балойæн рауадæй æцæг уодæгас Бартолен. Уой туххæй Хъариати Тамарæ, зундгонд артисткæ, Балой цард æма исфæлдистадон над хъæбæр хуарз ка зудта, е, мæнæ куд зæгъуй:

– Бартолен--Тхапсаев был похож на огромного, грубо обтесанного деревенского идола. Лицо неподвижное, взгляд тупой. Шествовал он важно, чуть волоча ноги и изгибаясь в талии, как будто у него был поврежден позвоночник. Он не говорил, а мычал, как глухонемой… Но как ни смешон был Бартолен, он производил гнетущее впечатление – становилось страшно от мысли, что это тупое животное вершит судьбами людей.

Бартолени роли Бало е ’стур искурдиадæ хъæбæр хъаурæгинæй ке равдиста, е гурусхаг нæ адтæй. Уой еци роли кадæриддæр фæууидта, етæ ’й берæ рæстæг нæбал феронх кодтонцæ. Еци гъуддаг уæлдай бæлвурддæрæй бафеппайдтонцæ театри коллектив сæхуæдтæ дæр. Æма Баломæ фæсномугæй дзорун райдæдтонцæ Бартолени номæй. Артист Кокайти Исай ба загъта:

– Уадзæ æма еци роль амæй фæстæмæ дæр гъаза Тæбæхсæути Бало. Хуарз, хъæбæр хуарз си федауй…

Гъе уотемæй Бало бахаудтæй, театри агъазгæнæг актертæбæл ке нимадтонцæ, уони рæнгъæмæ.

Еу спектакли фæсте Балойæн бафæдзахстонцæ никки бæрнондæр ихæс. Равардтонцæ ин Тæтæрхъани роль Бритъиати Елбиздихъой зундгонд пьесæ «Дыууæ хойы». Æвæдзи, ирон адæми ’хсæн берæ нæ разиндзæнæй уæхæнттæ, еци пьесæ театри сценæбæл ка нæ фæууидта, кенæдта æй киунуги ка нæ бакастæй. Неци ес æригон адæймагæн æ устур æма кæдзос уарзондзийнадæй хъазардæр. Неци ес Хансиат æма Асиатмæ дæр уомæй хъазардæр. Гъо, фал дорзæрдæ Тæтæрхъанмæ уони мæтæ æгириддæр нæ адтæй. Е æй кизгутти фиди æнсувæр. Æ барæ сæбæл цæуй. Етæ ке уарзунцæ, кенæ син сæхе ка уарзуй, уобæл цæмæн гъæуама гъуди кæна мулкмондаг, маргзæрдæ, хинттæ æма кæлæнтæй архайæг Тæтæрхъан! Берæ ирæд райсун æй фæндуй. Уомæ гæсгæ хийнæй рацæуй е ’нсувæри кизгуттæбæл. Е æ кæстæрти ардауй хуæрти нихмæ, цæмæй сæ расъæфун кæнонцæ гъæздуг уосгортæн. Æ саузæрдæ æма фудмиутæ арæхстгай римæхсуй. Цума æгириддæр нецигæнæг æй, уотæ æхе дарæй.

Хуæрти раскъæфун кодтонцæ. Фал сæ фæндитæ кæрзлух фæцæнцæ: гъæздуг ирæд сæ къохæй фæцæй. Уомæн æма хуæртæй еу, Хансиат, хонхæй æхе рагæлста. Асиати ба фæстæмæ байстонцæ. Ами дæр бабæй æхе нецииунæг æма нецизонæг искодта Тæтæрхъан. Цæмæй ибæл маке мацæмæй фæггурусхæ уа, уой тухххæй ма æ фурти дæр исбаста. Гъæуама адæм æнгъæлонцæ, зæгъгæ, дан, биццеу скъæфгути нихмæ рацудæй æма ’й етæ ниббастонцæ.

Мæнæ куд раст кæнуй æхе зæрonд Аслæнбегæн хуæрти фудгин кæнгæй Тæтæрхъан:

– Æма си æз ци гæнæг дæн. Хансиат æй æма нур аст анзи æ фиди хæдзари бадуй. Ци фæндитæ имæ ес, уомæн ин неци лæдæрун. Равардтан æй Касалтæмæ. Зонетæ сæ уæ еугур дæр – хæдзарæй дæр, муггагæй дæр. Рафауйнагæй сæмæ неци ес. Æхе си рахецæн кодта! Се ’фхуæрдмæ син фонс бафистан. Бауæндæ мæбæл, Аслæнбег, дууæ галебæл æй нæ равардтайнæ, уæхæн бор гъог син сæ разæй искодтон. Нур имæ уæддæр корæг неке уадзунцæ. Ка куй, ка хæрæг!

Æ кæдзос фонсæй фидбилиз ка æлхæнуй. Æма бабæй корæг дæр æ фæрнгун хæдзарæмæ рафардæг уй. Асиати гъуддаг ба бустæги фидбилиз. Дзурд Лакатæн равардтан, скъæфгæ ба ’й Ханæгатæ ракодтонцæ. Зин адтæй еци лæги уодигъæдæ æма æцæг цæсгон равдесун сценæмæ кæсæгæн. Фал имæ исарæхстæй искурдиадæгин артист, исаразта си устур æма хъаурæгин типикон сорæт.

Тæтæрхъани роль рагъазуни фæсте Тæбæхсæути Балой райййивтонцæ актерти рæнгъæмæ. Уæд е федар къах байвардта ирон театралон аййевадæмæ æма си зингæ бунат æрахæста. Театрмæ кæсгутæ ’й хъæбæр берæ бауарзтонцæ æма ин еу хаттæй иннæ хатмæ æхсицгонæй бæлдтæнцæ æ дессаги гъазт фæууйнунмæ. Мадта, ирон театри сцени ести нæуæг спектакль цæуй, зæгъгæ, уæдта афишити æма программити ин æ ном агурдтонцæ. Фарстонцæ сæ кæрæдзей: «Цума мæнæ айразмæ «Адвокат Патлени» Бартолени роль, «Дыууæ хойы» ба Тæтæрхъани роли ка гъазта, е си нæ уодзæнæй?» Нæуæгæй сæ фæндадтæй уой дæсни гъазт фæууинун. Æма сæ се ’нгъæл берæ хæттити нæ фæссайидæ. Бало кæми нæ гъазта, уæхæн спектакльтæ берæ нæ адтæй ирон театри. Æма имæ хъæбæр цæмæдесæй кастæнцæ театрдзаутæ…

ЦИ НАДБÆЛ РАЦУДÆЙ, Е ИН АМОНДГУН РАЗИНДТÆЙ

Цал æма цал пьеси ниввардта Ирон театр! Цал æма си цал роли рагъазта Тæбæхсæути Бало. Етæ ’нцон банимайæн нæ ’нцæ... «Æз ци рольти гъазтон, уонæй беретæ ’нцæ уодигъæдæй – хъаурæгин, зæрдæй – кæдзос, нифсæй – æнхæст, æцæг бæгъатæртæ. Сæ царди медæгæ рæстдзийнадæ сæйрагдæр бунат кæмæн ахæссуй, адæми сæрбæлтау сæхе нивондæн ка хæссуй, адæми бæрзонддæр идеалтæ сæ бæллецтæ кæмæн æнцæ, мæнгарддзийнадæ æ сæрмæ ка некæд хæссуй, æгадæй ка тæрсуй, уой бæсти мæлæт райсунмæ кæддæриддæр цæттæ ка æй!» – уотæ зæгъуй Бало æхуæдæг. Уæхæн хъаурæгин æма кæдзосзæрди хецæуттæ адтæнцæ нæ адæмон хъæйтартæ Чермен (пьесæ «Чермен», парторг Туйгъан (пьесæ «Усгуртæ»), Забелин (Н. Погодини пьесæ «Кремлевские куранты»), Макаров (Я. Галани пьесæ «Под золотым орлом»), Макар (А. Корнейчуки «Макар Дубрава»), Дзамболат (Джимити Г. финст «Сау мигъ»), Шванда (К. Треневи пьесæ «Любовь Яровая»), Ягор (Мдивани пьесæ «Намыс») æма никки берæ æндæртæ.

Актерæн ци гъæуама уа æхцæуæндæр Шекспири æнæмæлгæ исфæлдистадæ – æнæмæлгæ соръæттæ Отелло, къарол Лир, Макбет æма иннæ уæхæнтти адæмæн равдесунæй. Зундгонддæр шекспироведтæ куд амонунцæ, уотемæй Тæбæхсæути Бало æй еци рольтæ хъаурæгиндæрæй, растдæр æма кæдзосдæрæй ка гъазта, уонæй еу. Уомæн устур кадæ æма ном ес Советон Цæдеси театралон култури архайгути зингæдæрти ’хсæн.

Ирон адæми хъазар хъæболæ Балойæн 1960 анзи лæвæрд æрцудæй Советон Цæдеси адæмон артисти кадгин ном, адæм æй равзурстонцæ ССР Цæдеси Сæйраг Советмæ депутатæй, лæвæрд ин æрцудæй Ленини, Фæллойнадон Сурх Турусай ордентæ æма майдантæ. Иссæй Цæгат Иристони Хетæгкати Къостай номбæл Паддзахадон премий лауреат.

Тæбæхсæути Бало советон театралон аййевади ци устур бунат æрахæста, нæ аййевади хæзнадонæмæ ци æвæрæнтæ бахаста, уонæбæл берæ хæттити дзубанди цудæй, айдагъ Советон Цæдеси нæ, фал фæсарæнти дзиллон хæбæрхæссæг фæрæзнити дæр. Берæ статьятæ, рецензитæ æма финстæгутæ дзорæг æнцæ уобæл. Тæбæхсæути Бало ци устур надбæл рацудæй, советон аййевади ци бæрзæндтæмæ исхизтæй, етæ хуæздæр æвдесæн æнцæ, нæ адæмæн Цитгин Октябри фæрци сæ къохи ци агъазиау æнтæстдзийнæдтæ бафтудæй, уонæн.

Берæ ’нцæ, Иристони театралон аййевадæ цитгингæнгутæ. Ирон театри бундорæвæргутæй сæ еу Тотрати Бесæ, нæ национ театр æ карнæ кæмæн иссæй, еци æмбæлттæ: Таутиати Соломон, Гъæргинти Варя, Цирихати Петя, Икъати Серафин, Цæрукъати Александр, Хъариати Тамарæ...

Кæддæр æ хестæртæн æгъдаугин кæстæр, хуарз ахургæнуйнаг ка адтæй, Тæбæхсæути еци лæгигъæдгун Бало æхуæдæг иссæй намусгин хестæр, хуарз æмбал, ндамонæг æ кæстæртæн.

1967 анз

РЕДАКЦИЙÆЙ: *Бесати Тазе æ очерк фæцæй мæнæ ауæхæн рæсугъд гъудийæй: «Махæй федарæй æруагæс кæнуй, Бало, дæуæн дæ хуар гъæздугæй ке æрзадæй, дæ мæсуг рæсугъд амад ке æй... Нæ зæрдæ дин зæгъуй, хъазар æмбал, ци надбæл рацудтæ, уой де ’мбæлттæ куд нимайунцæ, хуарзæй дæ куд фæнзонцæ!..»*

Æма Тазæй еци арфæ ке исæццæг æй, уой нур дæр нæхе цæститæй уинæн – абони Тæбæхсæути Балой кадгин ном хæссуй нæ намусгин Ирон театр, æма уой коллектив æ дессаги исфæлдистадон æнтæстдзийнæдтæй идарддæр хæссуй æма гъæздугдæр кæнуй сæ театри алæмæти дессаг æгъдæуттæ.

ТÆБÆХСÆУТИ Бало æновудæй ауодудта исфæлдистадон фæсевæдбæл. Уонæй еу – искурдиадæгин актрисæ ХЪАНТЕМУРАТИ Терезæ.

ТÆБÆХСÆУТИ Балой цирт Дзæуæгигъæуи Ирон аргъауæни тургъи.

Михаил Салтыков-Щедрин (1826-1889), писатель-сатирик: «У нас в России воруют все. И при этом, хохоча, приговаривают: «Да когда же все это кончится?..» Есть легионы сорванцов, у которых на языке «государства», а в мыслях – пирог с казенной начинкой... Когда и какой бюрократ не был убежден, что Россия есть пирог,

Генерал МВД Юрий Жданов о тенденциях в коррупции:

«УВЫ, ВОРУЮТ, ПРИЧЕМ ВЕЗДЕ!..»

Михаил ФАЛАЛЕЕВ

Коррупция – общемировая, интернациональная беда, вне зависимости от политических пристрастий, блоков и союзов. Страдают от чиновничьей коррупции (а коррупция возможна только чиновничья, в частном секторе это – нормальное явление: бизнес, торг, ничего личного), исключительно рядовые граждане, обыватели. Что понятно: чиновник с чиновником всегда договорятся. О тенденциях коррупции в России и за рубежом рассказал **Юрий Жданов**, исполнительный секретарь Координационного совета генеральных прокуроров государств-участников СНГ, профессор, заведующий кафедрой Международного права РГСУ, генерал-лейтенант МВД.

– Юрий Николаевич, как обстоят в России дела со взяточничеством?

– Положительно (в смысле, процесс идет) – дают и берут. Однажды император Николай I с горечью признался своему сыну и наследнику, будущему Александру II (из дневников царя): «Только мы с тобой, Сашка, в этой стране не воруем».

Это 19-й век. Но и в 21-м веке примеров не счесть. Так, 1 июля 2025 года Московский городской суд поставил громкую точку в деле бывшего замглавы Минобороны РФ Тимура Иванова, приговорив его к 13 годам лишения свободы, 100-млн штрафу, арестовав имущество его и членов его семьи на сумму около 2 млрд (!) рублей до исполнения приговора.

Его задержание в апреле прошлого года по делу о растрате 216 млн рублей при покупке паромов, финансовых афер и выводе почти 4 млрд из банка «Интеркоммерц», вызвало сильнейший общественный резонанс, дав сигнал обществу, что государство начало серьезную борьбу с коррупцией, в которой нет «неприкасаемых». И это – только один пример.

– Много взяли таких «неприкасаемых»?

– Хватает (вот уж, получился каламбур). Так, по данным Генпрокуратуры, уже в первом квартале 2025 года зарегистрировано 15 458 преступлений коррупционного характера, что на четверть (+24%) выше, чем за тот же период в прошлом году, когда было выявлено 12 466 преступлений.

Это достаточно серьезный показатель, с учетом того, что в 2024 году всего было зарегистрировано 38,5 тыс. коррупционных преступлений, что составило почти 6-процентный прирост (+5,7%) по сравнению с данными за 2023-й год (было зарегистрировано 36,4 тыс. коррупционных преступлений).

За первый квартал 2025 года было привлечено 5478 коррупционеров (за этот же период 2024 года – 4856 человек). А всего в 2024 году к уголовной ответственности за преступления коррупционной направленности было привлечено 18360 человек, что также больше, чем годом ранее (в 2023 году – 17658 человек).

– Сколько взыскали с этих коррупционеров?

– Немало. По данным Генпрокуратуры, за пять лет коррупционеры вернули деньги и имущество почти на 800 млрд руб. Ежегодно по материалам прокурорских проверок возбуждается в среднем около 3 тыс. уголовных дел о преступлениях коррупционной направленности. Уже не первый год стоимость арестованного имущества и изъятых ценностей превышает размер материального ущерба, причиненного коррупционными преступлениями: в 2024 году сумма ущерба, причиненного преступлениями коррупционной направленности, составила 30,4 млрд руб. Добровольно погашен ущерб в размере 5,4 млрд руб., изъято или арестовано по этим делам имущество на 36,4 млрд руб.

Впрочем, знаменитый Глеб Жеглов говорил, что уровень преступности измеряется профессионализмом и умением раскрывать преступления. Коррупция – это всегда айсберг. И эти 800 млрд – это сумма, которая поступит в бюджет, прошедшая все юридические и судебные горнила. Кстати, год еще не закончился, идут процессы по другим делам, и сумма явно возрастет.

– Понятно, что коррупция – это не только наша, российская, беда. Как у «них»?

– Да, коррупция – это порок, присущий всем народам. Не случайно он зафиксирован даже в библейской заповеди – «Не укради».

В некоторых странах, в т.ч. США, берут и предлагают взятки даже на президентском уровне. Можно вспомнить историю, как тогдашний американский президент Байден «топил» за своего сына Хантера, пытаясь его вывести из скандала по обвинению в коррупции на Украине. Это было еще до СВО. Эту ситуацию даже рассматривала комиссия ООН ГРЕКО.

– Что за комиссия?

– Это – международная группа, специально созданная для борьбы с коррупцией.

– Но в демократической, насквозь прозрачной Европе все не так?

– Увы, все именно так. Мой десятилетний опыт работы в Германии под руководством Евгения Максимовича Примакова говорит о том, что самая «эффективная» коррупция – в самой развитой европейской стране. То есть, – в ФРГ. Забавно, но это признано и германским правительством. Причем эпицентр коррупции находится в сфере строительства. Все строительные подряды от государства, от так называемых «земель» (у них так именуются регионы) таят под собой, как правило, скрытые откаты. И тот, кто получает за один символический евро земельный участок, наверняка отгружает за это чиновникам далеко не символическую сумму. Сколько – очень большой вопрос.

Что важно, с коррупции в Германии берет пример вся Европа. В Интернете есть официальная статистика. Кому интересно – сравните.

– Что о коррупции говорят ваши зарубежные коллеги-прокуроры?

– Мои зарубежные коллеги – каждый по своему – рисуют в СМИ типичные признаки коррупционеров.

Так, в интервью РБК прокурор Венесуэлы Тарек Сааб представил портрет типичного коррупционера в своей стране (предлагаю сравнить с российским типажом):

«Связи с женщинами, вовлеченными в сети проституции и торговли людьми. Ведут показной образ жизни, то есть демонстрируют богатство, роскошь и материальные блага. Стремятся показать высокий социальный статус через траты и покупки, далеко превышающие базовые потребности: автомобили премиум-класса и множество недвижимости. Оперируют большими суммами наличных денег, употребляют наркотики и алкоголь».

– А что насчет пресловутой «русской мафии»? Она участвует в этом «празднике жизни»?

– Информации об этом нет (поверьте, я не стремлюсь выгородить российских преступников). Тарек Сааб, генпрокурор Венесуэлы, свидетельствует:

«Нет, в нашей стране не зафиксировано наличие русской мафии. Организованная преступность на международном уровне, безусловно, представляет большую угрозу, поскольку ее сети действуют через границы, что затрудняет контроль и увеличивает масштаб возможного ущерба. Однако на национальной территории ввиду отсутствия доказательства деятельности русской мафии мы не можем утверждать, что она представляет серьезную проблему для нашей страны. Так как нет доказательств существования русской мафии на территории Венесуэлы, нельзя говорить о каком-либо конкретном сотрудничестве (с Россией) в этом направлении. Тем не менее, обе страны стремятся к укреплению отношений и недавно подписали соглашения, направленные на предотвращение проникновения преступных организаций, занимающихся различными видами преступлений.

Оба государства поддерживают тесные политические и экономические связи, в том числе между прокуратурами двух стран».

– Но в Анголе наши бандюки должны были себя проявить? Там же – алмазы, золото... За что боролись?

– Сам удивляюсь. Тем не менее, генпрокурор Анголы Элдер Фернанду Питта Грош утверждает:

«Насколько нам известно, на данный момент в Анголе не существует россий-

Нæ бæсти металлурги Бон 1957 анзæй фæстæмæ бæрæггонд цæуй июли æртиккаг хуцаубони. Æма зæрдиагæй арфæ кæнæн нæ республики металлургион къабази еугур косгутæн дæр!..

к которому можно свободно подходить и закусывать...»
Этими пороками больна не только Россия, но, кажется, и весь остальной мир. Франклин Рузвельт (32-й президент США, в 1933-1945 годы) ведь неспроста сказал: «Дайте мне десять миллионов долларов – и я провалю принятие любой поправки к конституции...»

ской мафии и нет серьезных проблем, которые могли бы повлиять на экономику страны.

У нас отличные отношения сотрудничества с Генпрокуратурой Российской Федерации, что позволяет нам оперативно обмениваться информацией в случае появления признаков групповой преступной деятельности или иных противоправных действий в российской общине в Анголе».

– Кстати, а что там венесуэльский генпрокурор говорил насчет контроля за криптовалютами?

– Да, повторюсь, Тарек Сааб, генпрокурор Венесуэлы, считает, что усиление контроля за криптовалютами поспособствует борьбе с коррупцией.

– Это как?

– Элементарно, Ватсон: будет снижена возможность отмывания денег. В случае Венесуэлы, по мнению Тарека Сааба, государство могло бы продвинуться в обновлении нормативно-правовой базы, связанной с экономической деятельностью и внутренней экономической динамикой:

«Национальная экономическая динамика имеет особенность – в коммерческом обороте участвуют разные валюты, которые используются малыми, средними и крупными предпринимателями.

В этом контексте, учитывая их экономические потребности, предприниматели постоянно вынуждены осуществлять обмен валют, находящихся в обращении в нашей (Венесуэле) стране. Эта повседневная практика может привлечь организованные группы, стремящиеся легализовать незаконно полученные средства.

Законодательство должно более четко регулировать хранение, перемещение и обращение валют, ясно устанавливая предельные суммы в иностранных валютах, подлежащие специальному регулированию, что позволит более эффективно и достоверно отслеживать транзакции и предотвращать деятельность, связанную с отмыванием денежных средств. Это также касается и сферы криптовалют».

С ним согласен и генпрокурор Анголы Элдер Фернанду Питта Грош:

«Отсутствие контроля со стороны государственных органов или финансовых институтов над приобретением, владением и майнингом криптовалют должно вызывать большее внимание со стороны стран из-за возможности их использования в незаконных целях.

Мы признаем, что идет развитие криптовалют, но необходим надзор со стороны авторитетных институтов для поддержания баланса между финансовым рынком и защитой интересов правосудия.

В Анголе доступ к криптовалютам не является преступлением, однако майнинг считается таковым в соответствии с действующим уголовным законодательством. По этой причине мы проводим расследования и ликвидируем центры майнинга криптовалют.

Мы считаем, что распространение криптовалют может привести к увеличению майнинга и, соответственно, потреблению энергии, что представляет серьезную проблему для стран с ограниченной энергетической инфраструктурой.

Регулирование этого рынка должно означать эффективный контроль со стороны юридически уполномоченных финансовых институтов над тем, как приобретаются, хранятся и майнятся криптовалюты, обеспечивая немедленную ответственность для любого, кто вне установленного процесса решит использовать их в целях, не разрешенных законом, и запрещая операции с денежными средствами, полученными незаконным путем».

В общем, нам всем есть, над чем подумать.

– А, собственно, над чем?

– Над усилением борьбы с коррупцией. Генпрокурор Кубы Ямила Пенья Охеда четко сформулировал:

«Мы не потерпим никакой коррупции в нашей стране. Сделаем все для того, чтобы обнаружить коррупционные правонарушения и максимально жестко наказать преступников с соблюдением надлежащей правовой процедуры. Подчеркну, что меры принимаются самые жестокие. Это связано с необходимостью обеспечить соблюдение первой статьи нашей Конституции, в которой говорится о принципе социальной юстиции. Чтобы не было такой ситуации, в которой люди тратят деньги, которые государство с таким трудом добывало. Потому что мы – живой пример социального правосудия, поколение, которое родилось с революцией и после нее.

Фидель сказал нам, когда революция победила, что с этого момента все будет гораздо труднее. Но он также научил нас быть готовыми. Нужно учиться, нужно быть бдительным и честным. Вопросы ценностей и принципов в борьбе с коррупцией очень важны. И они закреплены в нашей Конституции».

А ведь лучше и не скажешь.

Российская газета – Федеральный выпуск: №150 (9689) 10 июля 2025 г.

Фото из открытых источников

С коррупцией, наверное, самым жестким образом, вплоть до смертной казни, борются в Китае. Но, тем не менее, и здесь не могут до конца избавиться от этой напасти.

А БОГАТЕИ ВСЕ БОГАТЕЮТ...

1,8 трлн руб. дивидендов получили топ-50 миллиардеров РФ за 2024 г.

«Вы люди творческие, умные. Только вы с вашей креативной жилкой сможете сделать хорошую, большую традиционную семью модным трендом развития России», – обратился президент к бизнесу на форуме АСИ с просьбой ввести моду на большую семью.

Крупный бизнес тем временем усилил эксплуатацию и объемы выкачиваемой из подконтрольных предприятий прибавочной стоимости. Совокупные дивиденды топ-50 миллиардеров выросли в 2024 г. с 1,36 до 1,77 трлн руб., или на 30%, подсчитал Forbes. Это та стоимость, что создал наемный труд, но недополучил в виде зарплат или социальных благ.

Если взять вновь созданную стоимость за 100, то 42 доставалось наемным работникам в виде зарплат и пенсий, 44 – капиталу в виде чистой прибыли, 14 – государству в виде чистых налогов, подсчитало «Равенство» по данным СНС за 2023 г. Соотношение примерно 1 к 1: половину заработанного россиянами присваивает себе частнособственник и тратит по своему усмотрению: кто вкладывает в развитие, а кто выводит средства в офшоры и тратит на яхты и особняки.

В 2024 г. на национальный проект «Демография» из федерального бюджета потратили 1,05 трлн руб., что почти в 2 раза меньше дивидендов топ-50 миллиардеров. Нацпроект провалился, и вместо намеченного уровня рождаемости в 1,7 ребенка на женщину мы имеем спад до 1,4 детей в 2024 г.

На нацпроекты «Здравоохранение» в 2024 г. пошло 281 млрд руб., «Образование» – 248 млрд руб., «Наука» – 160 млрд руб. Вместе с «Демографией» в сумме это 1,74 трлн руб. - как раз величина дивидендов 50 млрд. Ключевые показатели этих нацпроектов тоже не достигнуты.

Лидеры по присвоению прибавочной стоимости (объем дивидендов в 2024 г., млрд руб.):

Алексей Мордашов и семья («Северсталь») – 202

Вагит Алекперов («Лукойл») – 201

Владимир Лисин (НЛМК и Волжское пароходство) – 152

Леонид Михельсон и семья («Новатэк», «Сибур») – 104

Алишер Усманов («Металлоинвест», «Мегафон») – 96

Геннадий Тимченко («Новатэк», «Сибур») – 80

Леонид Федун («Лукойл») – 65

Владимир Потанин («Норникель», «Т-Технологии») – 65

Андрей Скоч и семья («Металлоинвест», «Мегафон») – 59

Андрей Гурьев и семья («Фосагро») – 55

Крупнейшим получателем дивидендов оказался Алексей Мордашов, который контролирует «Северсталь» и нажил за год 202 млрд руб., а также Вагит Алекперов, который за счет «Лукойла» получил 201 млрд руб. – эквивалент вложений в нацпроекты «Наука» и «Туризм», вместе взятые. Далее идет Владимир Лисин (152 млрд), Леонид Михельсон (104 млрд) и Алишер Усманов (96 млрд).

Состояние топ-100 миллиардеров РФ превышает $600 млрд. Из них 80% контролируется олигархами, подсчитало «Равенство». Это мегабогачи с 4-5 признаками олигархичности из 5 в биографии. Таких оказалось 70%, в частности:

72 – основные активы имели в коррупционно уязвимых отраслях

79 – богатели на приватизации и господрядах

83 – имели неформальные связи с чиновниками или госдолжность

94 – использовали офшорные (89), коррупционные и иные порицаемые схемы защиты капитала

48 – активно влияли на общественное мнение через подконтрольные СМИ и политиков

Мнение. В отчетах корпораций красиво расписывается, как их собственники заботятся о сотрудниках, экологии или тратят на благотворительность. Отсыпание скудных крох с барского стола, по их мнению, должно оправдывать в глазах общественности незаконное присвоение в период приватизации и удержание созданных всем народом национальных богатств.

Изъятие у труда половины созданной им стоимости – это, в первую очередь, удар по воспроизводству рабочей силы, то есть той же рождаемости, о которой озаботилось государство. В советское время созданная стоимость худо-бедно возвращалась в виде общественного потребления (бесплатное жилье, медицина, стройка школ, детсадов и т.д.). Этим обеспечивалось простое воспроизводство труда, и коэффициент рождаемости был 2,0. Сейчас он 1,4, и продолжается вымирание. Длительность этого процесса уже обернулась нехваткой рабочих рук, о чем тот же бизнес постоянно ноет (но недолго, через запятую звучит требование завозить побольше мигрантов).

Уæрæсей слесткæнуйнади къабази косæги Бон бæрæггонд цæудзæнæй 25 июли. Зæрдиагæй арфæ кæнæн аци къабази еугур косгутæн дæр.

☺ *Жена спрашивает мужа, отправляющегося на курорт без нее:*
– А почему ты не одел обручальное кольцо?
– Кольцо – в такую жару?

☺ *Семейная ссора.*
– Да ты вообще знаешь, какие мужчины за мной бегали в юности.
– Знаю. К сожалению, я оказался самым быстрым...

* * *

– Вы очки носите?
– Нет, с чего вы взяли?
– У вас след на переносице.
– А, это от пивной кружки...

ÆНÆНЕЗДЗИЙНАДÆ ДÆ КУ УА, УÆД ИННÆ ГЪУДДÆГУТÆ БА АГОРГÆ ÆМА ИССЕРГÆ ÆНЦÆ!..

ТÆВДÆ БÆНТТÆ ÆМА АДÆЙМАГИ РАВГÆ

Сæрдигон тæвдæ бæнтти фулдæр гъæуй дон ниуазун, комкоммæ хори тунтæй хе гъæуай кæнунæн, хуарз æй сæрбæл рæуæг ходæ дарун, синтетикон хъумацæй дзаумæуттæ феронх кæнун, фунæй кæнуни размæ уатмæ кæдзос уæлдæф бауадзун – аци амунддзийнæдтæ æнцæ хумæтæг æма сæ алкедæр зонуй. Фал ес, адæм ке нæ зонунцæ, уотемæй ба пайда ка ’й, уæхæн сосæгдзийнæдтæ дæр.

Зæгъæн, ес, æртæ минуттемæ ракæнун ке æнгъезуй тæвди нихмæ, уæхæн массаж. Хори содзгæ тунтæ, тæккæ фиццаг, бахъор кæнунцæ сæрихъанз æма нервти системæ. Бауæри алли оргæн организммæ «фæдес» кæнун райдайуй, уæхæн тæвди нæ бон косун нæй, зæгъгæ. Еци «фæдес» организммæ бахъæртуй нервтæн сæ кæрæнттæй. Сæрихъанз «фæдес» фегъосуй, æма æ ихæс æй уавæртæ раййевун, цæмæй бауæри оргæнтæн сæ бон косун уа зин уавæрти дæр. Уомæн хъæбæр агъаз æй, адæймагæн æхецæн æ бон искæнун ке ’й, уæхæн массаж – æдеугурæй æнцæ æртæ фæлтæрæни, алкедæр си еу минуттæй фулдæр кæнун нæ гъæуй. Кæнун сæ гъæуй бони дæргъи кæцифæнди афони дæр.

Фиццаг фæлтæрæн: устур æма амонæн æнгулдзитæй хъæбæр балхъеветæ гъости æлгътæ.

Дуккаг: бункаг билæ æма зекъи ’хсæн ци цъасæ ес, уомæн æ астæубæл хъæбæр нихxуæцетæ устур æнгулдзитæй.

Æртиккаг: дууæ къохей устур æма кæстæр æнгулдзитæн сæ фæлмæнтæ кæрæдзебæл райвæретæ æма сæ кæрæдземæ хъæбæр нилхъеветæ.

Æнхъуæти нихмæ агъаз кæнуй цъæх хузæ. Уомæ гæсгæ уæхæн бони фулдæр кæсун гъæуй, нæ алливарс ци цъæх кæрдæг æма зайæгойтæ ес, уонæмæ. Хори нихмæ кæсæнцæститæн дæр се ’вгитæ гъæуама уонцæ цъæх. Гъуддаг уой медæги æй, æма цъæх хузæ хуæздæрæрдæмæ ахедуй цæстигагуйæн æ нервти кæрæнттæбæл. Уомæй уæлдай, сæ хузæ цъæх кæмæн æй, уæхæн халсартæ организмбæл ахедунцæ, куд уазалгæнæн, еци хузи. Уомæ гæсгæ фулдæр хуæретæ хуæргæнæстæ, кабачок, цуккини, цъæх салати сифтæ. Уотемæй ма адæймагæн æ уæзæй рахаудзæнæй еу-дууæ килограмми. Æма е æхуæдæг дæр цæйбæрцæбæл хуарз æй!

Цъæхтæ, бортæ, мудхузтæ – алли хузтæ дæр, карз сурхæй фæстæмæ, хуарз агъаз æнцæ тæвдæй багъæуай кæнунæн. Адæймаги дзаумауи фулдæр гъæуама уа хъæбæр цъæххуз, салатхуз, борхуз, æма сиренхуз дарæс. Уæхæн дарæси бауæр хуæздæр уолæфуй.

Нæ гъæуайгæнæг – элеутерококк. Аци зайæгой æй хийнæйдзаг. Хонунцæ ма ’й æрдзон тухæдæттæг. Аллихузон стресстæ, бонигъæди хæццæ баст стрессти нихмæ е федар кæнуй организм, аллихузон уавæртæбæл цæмæй райахур уа, уой тухxæй ин агъаз кæнуй. Зайæгойæн æ дон ниуазун гъæуй дууæ къуæрей дæргъи, бонæ – 25-30 тъинкки. Хуæздæр уодзæнæй сæумæй си раниуазун, цайбæл бафтаун дæр æй æнгъезуй.

Мелиссæ æма розмарин – аци дууæ зайæгойи æнцæ бауæрæн тухæдæттæг æрдзон фæрæзнитæ. Уонæй хуарз æй цай исфицун (тæвдæ дони еу агувзæбæл никкæнун гъæуй еу цайцумæн уедуги дзаг мелиссæ æма розмарини цалдæр сифи). Цай ку æруазал уа, уæд ибæл æнгъезуй бафтаун лимони лæмарæн æма еуминкъий бетъина. Рауайдзæнæй си организм уазалгæнæн дессаги лимонад. Изæрæй æй исцæттæ кæнетæ, уæдта си бони дæргъи ниуазетæ.

Ехтæ æма арт æнцæ æмбæлттæ. Гъо, дессаг макæмæ фæккæсæд. Тæвдæ бони уæхе цæмæй хуæздæр æнкъарайтæ, уой тухxæй хуарз æй ехи массаж. Ехи дууæ къæртти уæ къохмæ райсетæ æма сабургай массаж кæнун райдайетæ мæкъур, тæрних, бæрзæй (уоми аллирауæн дæр ес тоги æлхъивдадæбæл дзуапдæттæг биоактивон бунæттæ). Уой фæсте ехтæ райвæрун гъæуй рæмбуйникъæдзæбæл, уæргутæбæл, къæхти фæттасæнтæбæл.

Физикон фæлтæрæнтæ æма тæвдæ бæнттæ – еумæйагæй син неци ес. Тæвдæ бæнтти физикон æгъдауæй гъæуй микъийдæр архайун, адæймаг хед цæмæй кæна æма организм тауæггур æма уорсаг цæбæл харз кæна, уæхæн физикон фæлтæрæнтæ æма спортивон гъæзтитæ – футболæй, баскетболæй гъазун, догъ кæнун, тренажертæбæл архайун – рæстæгмæ гъæуй феронх кæнун. Е уотæ нæ амонуй, æма æзмæлун æгириддæр нæбал гъæуй, фал фæлтæрæнтæ гъæуй зингæ фæррæуæгдæр кæнун, зæгъæн, тезгъо кæнун сабургай (хормæ нæ, ке зæгъун æй гъæуй, фал сæумæраги кенæ ба – изæрæй), бассейнмæ цæун, рæуæг гимнастикæ кæнун. Уæхæн фæлтæрæнтæ организм æфсадунцæ тауæггурæй, æма е хуарз æй.

Æма ма еу гъуддаг – **æнхъуæт бæнтти зианхæссæг æнцæ адгийнæгтæ æма содзагæ хуæруйнаг.** Тæвди адæймаг æнæуойдæр хед кæнуй, етæ ба ин æй бустæгидæр ракалунцæ. Пайда ’нцæ, уорсаг æма клетчаткæ кæми уа, уæхæн хуаллæгтæ, зæгъæн, тæвдæ бони заманай хуæруйнаг æй карки уорс фид æма цъæх салати сифтæ еумæ. Ниуазун гъæуй, тауæгадæ ка кæнуй, уæхæн дæнттæ. Фал хумæтæг донæй пайда дæр неци ес. Е адæймагæн е ’донуг куд сæттуй, уотæ неци.

Тæвдæ бæнтти уæхе гъæуай кæнетæ æма æнæнез уотæ!

Медицинон профилактики республикон Центр

УÆХЕ ГЪÆУАЙ КÆНЕТÆ!..

Бонигъæди нури æнахъæл тæвдити рæстæг тæссаг æй уæззау инфекцион незтæй фæссæйгæ унæй. Уæлдайдæр ба тъæнгти незтæ – губуни тиф, паратифтæ, губуннез (дизентерия), халерæ æма иннетæ. Уонæй хе багъæуайгæнæн ес, санитарон мадзæлттæ æма гигиени хумæтæг домæнтæ æнхæст кæнгæй. Сувæллæнттæбæл тъæнгти нез ахид бацæфсуй, алцидæр сæ гъæлæсмæ ке есунцæ, уой тухxæй. Уотемæй хæлеу кæнунцæ тъæнгти инфекцитæ.

Еуæй-еу хуæруйнæгтæ, зæгъæн, аллихузон салаттæ, паштеттæ, фарш уæлдай хуарз æнцæ микробтæ парахат кæнунæн. Уæхæн хуæруйнæгтæн уазалгæнæни дæр берæ дарæн нæййес. Губуннез æма тъæнгти æндæр незтæ ахид бацæфсунцæ цъумур рæзæ æма халсартæй. Уæлдай тæссагдæр æй хуæргæнасæй, пъамидорæй, фæткъу, æндæр рæзæ æма халсартæй, уомæн æма сæ тæвдæ дони нæ фехснунцæ.

Тъæнгти незтæ фæззиннунцæ хом æхсир ниуазуни фудæй, сауæнгæ дони фудæй дæр. Уаруни æма æндæр цъумур дæнттæ ахид бахаунцæ, æ сæр хуарз æхгæд кæмæн не ’рцудæй, уæхæн донуæттæмæ, кенæ хуарз арæзт ка не ’рцудæй, уæхæн цъайтæмæ.

Инфекци парахатгæнгутæ ’нцæ биндзитæ дæр. Карз инфекцион тъæнгти незтæй адæм ахиддæр сæйгæ кæнунцæ сæрдигон. Уонæй багъæуай кæнуни мадзæлттæ ’нцæ хумæтæг, фал зæрдæбæлдаруйнаг:

– фиццагидæр, къохтæ алкæддæр гъæуама уонцæ кæдзос, æхснун сæ гъæуй хуæрди размæ, хуæруйнаг кæнун райдайуни размæ, сувæллонæн хуæруйнаг даруни размæ, иуазæгдонæй алли рацуди фæсте дæр;

– халсартæ, рæзæ, гагарæзæ хуæрун æнгъезуй, цалдæр донеми сæ ку нихснайтæ, уæдта сæбæл фицгæ дон ку раудзайтæ, айдагъдæр уой фæсте;

– æ сæр игон кæмæн æй, уæдта, æ уавæр зæрдæдзоргæ кæмæн æй, уæхæн донуат кенæ цъайæй ниуазуни дон гъæуй фицун;

– æхсир дæр гъæуй фицун;

– кæми цæретæ, еци бунати кæдзосдзийнадæ гъæуай кæнетæ;

– биндзæ хæдзарæмæ ма уадзетæ, хуæруйнæгтæ гъæуай кæнетæ, биндзæ сæбæл куд не ’рбада, уотæ;

– губуннез минкъийдæр бафеппайгæй, дохтирмæ батагъд кæнетæ, адæймаг æхуæдæг æхе дзæбæх кæнун райдайа, уомæн æруадзæн нæййес.

Аци хумæтæг амундтитæ æнхæст кæнгæй, тъæнгти инфекцийæй уæхе багъæуай кæндзинайтæ.

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ».
Сæйраг редактор: САКЪИТИ Э. Б.

Газет исаразæг æма уадзæг:
РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон коммуникацити гъуддæгути фæдбæл Комитет.
362003, РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъæунгæ, 2.

Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Къостай номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг.
Тел.: 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.
E-mail: gazeta-digora@inbox.ru.
Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru.

Газет регистрацигонд æй бастдзийнади, хабархæссæг технологитæ æма дзиллон коммуникацити сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ15-00141, 2017 анзи 14 апърели. Газет мухургонд æрцудæй АБÆ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.

Газет цæуй къуæре еу хатт – геуæргибони.
Рафинсуни индекс: **73946.**
Тираж **550.** Заказ **№ 1547**.
Мухурмæ гъæуама финст æрцæуа – 17.00; 18.07.2025.
Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 18.07.2025.

Нæ газетæй ист æрмæгæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е.
Финстæгутæ, къохфинститæ, хузтæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр фæстæмæ не ’рветæн.
Газети ци æрмæгутæ рацæуа, уонæбæл бæрнондзийнадæ хæссунцæ сæ автортæ.